

Wisselwerking tussen de invoering van een "coronapaspoort" en het bewust opzoeken van een besmetting

12 mei 2021; RIVM Corona Gedragsunit

RIVM

A. van Leeuwenhoeklaan 9
3721 MA Bilthoven
Postbus 1
3720 BA Bilthoven
www.rivm.nl

T 030 274 91 11
info@rivm.nl

Er wordt in Europa gewerkt aan de introductie van een digitaal paspoort¹ op basis waarvan mensen extra vrijheden kunnen krijgen na (a) volledige vaccinatie, (b) een recente negatieve PCR-test en (c) een aantoonbaar (recent) doorgemaakte infectie. Indien ook een aantoonbaar doorgemaakte infectie met het coronavirus tot meer vrijheden kan leiden, zou dit door sommigen ervaren kunnen worden als een reden om juist wél besmet te raken – zeker zo lang zij nog niet de mogelijkheid hebben om zich te laten vaccineren (of indien ze zich liever niet willen laten vaccineren). In deze memo staat daarom de volgende vraag centraal:

Als een aantoonbaar doorlopen infectie met het coronavirus tot meer vrijheden leidt ('coronapaspoort'), kan dit ertoe leiden dat sommige mensen bewust een besmetting opzoeken om op die manier meer vrijheden te kunnen krijgen? Welke factoren zijn hierbij van invloed?

Kernbevindingen

In de literatuur ontbreekt goed onderzoek naar het gedrag van mensen in relatie tot de invoering van een coronapaspoort of ander soort immuniteitspas. Er zijn echter wel indicaties in de literatuur dat dit bij een (kleine) minderheid aanleiding zou kunnen zijn voor een keuze voor bewuste blootstelling aan het coronavirus.

In een onderzoek onder jongvolwassenen (16-39 jaar), uitgevoerd door onderzoekers van de Erasmus Universiteit Rotterdam, blijkt dat een ruime meerderheid van deze groep (>80%) niet bewust op zoek zou gaan naar meer vrijheden door zich bewust te laten besmetten (of een vaccinatie- of testbewijs te vervalsen); 5% zou een bewuste besmetting overwegen; 16% van de ondervraagden denkt dat leeftijdsgenoten dit wél zouden overwegen. Een kleine meerderheid (58%) vindt de invoering van het coronapaspoort een goed idee.

Conclusie

Het is de verwachting dat de invoering van een coronapaspoort er niet toe zal leiden dat grote aantallen mensen bewust een besmetting gaan opzoeken. Wel is er een aantal aandachtspunten van belang bij de invoering van, en beleid rondom, het coronapaspoort, om de kans dat mensen zich bewust laten besmetten zo laag mogelijk te houden.

Inzichten voor beleid en communicatie

- Blijf in communicatie goede informatie aanbieden over het risico van een besmetting, óók voor mensen zonder verhoogde kans op een ernstig

¹ Hierbij moet aangetekend worden dat de voorwaarden voor het coronapaspoort c.q. digitaal groen certificaat voor zowel Nederland specifiek, als voor de Europese Unie, nog niet vastliggen. Ook is nog niet duidelijk op welk moment een coronapaspoort ingevoerd zou worden en in welke situaties het coronapaspoort gebruikt zou gaan worden. Vanuit de Europese Commissie wordt ingezet op een ingang per eind juni om het vrije verkeer van personen *tussen lidstaten* te ondersteunen. Daartoe zullen lidstaten verplicht worden om kosteloos vaccinatie-, test-, en herstelbewijzen uit te geven; zie de [Kamerbrief](#) met de Stand van Zaken over COVID-19 van 12 mei 2021 (p. 31). Of lidstaten ook versoepelingen van maatregelen *binnen de landsgrenzen* willen toekennen is aan de lidstaten zelf. Het OMT adviseert vooralsnog bijvoorbeeld dat mensen alleen met een antigeentest een toegangsbewijs zouden moeten krijgen voor bepaalde evenementen en locaties, en dat óók gevaccineerden en mensen die een bewezen infectie doormaakten alsnog een antigeentest zouden moeten doen; zie het [104e Advies](#) van het OMT. Uiteraard beïnvloeden de uiteindelijke besluiten hierover het daadwerkelijk volgende gedrag van mensen; deze memo gaat niet in op verschillende mogelijke scenario's.

verloop. Benadruk daarnaast in communicatie de risico's van virusoverdracht op anderen, die mogelijk wél een grotere kans op een ernstig verloop hebben.

- Zorg dat een 'groen vinkje' op een coronapaspoort voor iedereen laagdrempelig binnen bereik ligt, dus ook voor de mensen die nog niet de kans hebben gekregen zich te laten vaccineren. Bied deze groepen gemakkelijk toegankelijke en gratis alternatieven aan, zoals toegangstesten.
- Communiceer herhaaldelijk en eenduidig over het tijdspad en het doel van het coronapaspoort en de vaccinatiestrategie.

Werkwijze

Voor deze memo is gebruik gemaakt van literatuuronderzoek, extern uitgevoerd kwantitatief (vragenlijst) en kwalitatief (panelgesprekken) onderzoek, en consultatie van experts op het gebied van communicatie- en gedragswetenschap.

Wetenschappelijke literatuur

In een aantal landen is er al een variant van het coronapaspoort, zoals de *green pass* in Israël (die je krijgt als je volledig gevaccineerd, of al besmet geweest bent) en de app *MinSundhed* in Denemarken (waarbij volledige vaccinatie, een negatieve test in afgelopen 72 uur, of recente infectie leiden tot een groen vinkje). Er zijn geen studies gevonden die in de betreffende landen daadwerkelijk gedrag van mensen met een dergelijk coronapaspoort hebben onderzocht.

Wel zijn er enkele indicaties te vinden in de literatuur dat het beperken van toegang tot bepaalde locaties en activiteiten tot mensen met een coronapaspoort, bij sommige mensen zou kunnen leiden tot de keuze voor bewuste blootstelling aan de kans op infectie. Het beschikbare bewijs komt uit een recente rapid review² van gemiddelde kwaliteit waarin verschillende onderzoeken zijn opgenomen. Het gaat hierbij uitsluitend om observationele onderzoeken waarin hypothetische situaties zijn voorgelegd aan de deelnemers en waarin is gevraagd naar intenties. Er is geen daadwerkelijk gedrag bestudeerd. Van groot belang om te benadrukken is dat in deze studies is uitgevraagd in hoeverre mensen zich bewust zouden laten besmetten als een doorgemaakte infectie tot meer vrijheid zou leiden. In deze studies is niet benoemd dat alternatieve opties (test of vaccinatie) tot dezelfde vrijheden zouden leiden, wat wellicht kan leiden tot grotere aantallen mensen die een bewuste besmetting zouden overwegen. Deze bevindingen zijn dus niet één op één te vertalen naar het voorgestelde coronapaspoort zoals dat nu voorligt. Deze rapid review beschrijft zes verschillende studies uit vier landen³ die aantoonde dat 19% tot 31% van de deelnemers aangaf dat het waarschijnlijk was dat ze zich bewust zouden laten besmetten als dat zou leiden tot het verkrijgen van een coronapaspoort.

Uit expertconsultatie, opinie- en discussiestukken, gepubliceerd door wetenschappers in hoogkwalitatieve tijdschriften, komt een gemengd beeld naar voren. Verschillende wetenschappers geven aan dat coronapaspoorten wel degelijk perverse prikkels kunnen creëren, die gezonde, niet-immune personen stimuleren om opzettelijk een infectie op te zoeken^{4,5,6,7}. Andere wetenschappers betogen dat een kleine minderheid die zich mogelijk bewust laat besmetten, niet opweegt tegen de voordelen van een coronapaspoort⁸. In een recent opiniestuk⁹ wordt aangehaald dat, aan het begin van de coronacrisis, een

² Drury, J., et al. (2021). Behavioural responses to Covid-19 health certification: A rapid review. *Medrxiv*. medrxiv.org/content/10.1101/2021.04.07.21255072v1

³ Elk van de zes studies had meer dan 1000 deelnemers. Drie hadden volgens de auteurs van de rapid review een lage kwaliteit, twee een medium kwaliteit, en één een hoge kwaliteit.

⁴ Kofler, N., & Baylis, F. (2020). Ten reasons why immunity passports are a bad idea. *Nature*. [nature.com/articles/d41586-020-01451-0](https://www.nature.com/articles/d41586-020-01451-0)

⁵ Ada Lovelace Institute. (2021). What place should COVID-19 vaccine passports have in society?

<https://www.adalovelaceinstitute.org/summary/covid-19-vaccine-passports/>

⁶ Brown, R.C., et al. (2020). Passport to freedom? Immunity passports for COVID-19. *Journal of Medical Ethics*, 46, 652-659. jme.bmj.com/content/46/10/652

⁷ Phelan, A.L. (2020). COVID-19 immunity passports and vaccination certificates: scientific, equitable, and legal challenges. *The Lancet*, 395, 1595-1598. [doi.org/10.1016/S0140-6736\(20\)31034-5](https://doi.org/10.1016/S0140-6736(20)31034-5)

⁸ Hall, M.A., & Studdert, D.M. (2020). Privileges and immunity certification during the COVID-19 pandemic. *JAMA*, 323, 2243-2244. [doi:10.1001/jama.2020.7712](https://doi.org/10.1001/jama.2020.7712)

⁹ Reicher, S., & Drury, J. (2021). How to lose friends and alienate people? On the problems of vaccine passports. *The BMJ Opinion*. <https://blogs.bmj.com/bmj/2021/04/01/how-to-lose-friends-and-alienate-people-on-the-problems-of-vaccine-passports/>

besmetting voor veel mensen de enige weg tot een coronapaspoort zou zijn geweest (naast een coronatest, maar dat wordt gezien als minder aantrekkelijke optie, vanwege de korte geldigheid en mogelijke bijkomende kosten). In die situatie zou de prikkel om voor een bewuste besmetting te kiezen groter kunnen zijn. Nu grootschalige vaccinatie echter (in elk geval in de Westerse wereld) dichtbij is, en toegangstesten in de nabije toekomst mogelijk grootschalig uitgerold worden, lijkt het waarschijnlijk dat de prikkel om voor een bewuste besmetting te kiezen substantieel lager is. Uiteraard zijn dit allemaal slechts aannames. Hoogkwalitatief onderzoek is nodig om daadwerkelijk te weten te komen in hoeverre coronapaspoorten kunnen leiden tot bewuste besmettingen¹⁰.

Uit onderzoek naar andere besmettelijke ziektes blijkt dat er een kleine groep mensen is die een voorkeur heeft voor natuurlijke immuniteit versus "artificiële" immuniteit (via vaccinatie). Dit speelt ook bij ouders die hun kinderen niet willen laten vaccineren tegen kinderziekten, omdat ze geloven in de voordelen van het doormaken van de infectie voor het immuunsysteem en uitgesproken risico's zien in vaccinatie (zie bijvoorbeeld dit kwalitatieve onderzoek¹¹). Het is mogelijk dat deze groep mensen, om toegang tot bepaalde locaties en activiteiten te kunnen krijgen, de voorkeur zal geven aan het bewust opzoeken van een besmetting om zo geen vaccinatie te hoeven krijgen.

Onderzoek Erasmus Universiteit

Het Society, Youth & Neuroscience Connected (SYNC) lab van de Erasmus Universiteit in Rotterdam heeft in opdracht van het RIVM een vragenlijstonderzoek uitgevoerd onder 711 jongvolwassenen tussen de 16 en 39 jaar (gemiddelde leeftijd 24 jaar, 68% vrouw, 97% Nederlandse etniciteit, 72% studerende), en panelgesprekken gevoerd waar in totaal 27 jongeren aan hebben deelgenomen (middelbare scholieren, MBO-studenten, HBO-studenten en WO-studenten). De panelgesprekken zijn georganiseerd in samenwerking met jongerenwerkers. De steekproeven van zowel het vragenlijst-onderzoek en de panelgesprekken zijn niet representatief voor de gehele Nederlandse populatie. Aan het vragenlijstonderzoek deden voornamelijk hoogopgeleide Nederlandse vrouwen mee, en aan de panelgesprekken deden meer hoog- dan laagopgeleiden mee. In het onderzoek zijn vragen gesteld over de invoering van het coronapaspoort en de mening van jongvolwassenen daarover, en het bewust creëren van meer vrijheden middels het coronapaspoort, door een test- of vaccinatiebewijs te vervalsen of bewust besmet te raken.

Uit de vragenlijst blijkt dat 58% van de respondenten het een goed idee zou vinden als het coronapaspoort zou worden ingevoerd, terwijl 21% dit geen goed idee zou vinden. De overige 21% is neutraal wat betreft de invoering van het coronapaspoort.

Respondenten konden in een open vraag ook aangeven waarom ze invoering van een coronapaspoort wel of niet een goed idee vonden. Er werd 298 keer een reden genoemd waarom invoering van het coronapaspoort wél een goed idee is, en 155 keer een reden waarom invoering géén goed idee is. Daarnaast werden 115 overige redenen genoemd, waarin bijvoorbeeld twijfel of voorwaardelijkheid werd uitgedrukt. De meest genoemde redenen en de verhouding waarin de verschillende redenen werden genoemd, zijn voor beide perspectieven weergegeven in Tabel 1. De reacties uit de jongerenpanels komen grotendeels overeen met de antwoorden op de open vragen uit de vragenlijst.

¹⁰ Brown, R.C., et al. (2020). The scientific and ethical feasibility of immunity passports. *The Lancet Infectious Diseases*, 21, e58-e63. [doi.org/10.1016/S1473-3099\(20\)30766-0](https://doi.org/10.1016/S1473-3099(20)30766-0)

¹¹ Reich, J. A. (2016). Of natural bodies and antibodies: Parents' vaccine refusal and the dichotomies of natural and artificial. *Social Science & Medicine*, 157, 103-110.

Tabel 1 Redenen die jongeren noemen om vóór of tégen de invoering van het coronapaspoort te zijn.

Redenen waarom invoering coronapaspoort wél een goed idee is	298 reacties
Het kan zorgen voor meer vrijheid en stimulering van de economie	66%
Het is een manier om het infectierisico te verkleinen en meer zicht te houden op de vaccinatiegraad	23%
Het is een positieve stimulans voor vaccinatie	10%
Redenen waarom invoering coronapaspoort géén goed idee is	155 reacties
Het kan leiden tot een tweedeling in de maatschappij	32%
Zo wordt vaccinatie indirect verplicht gesteld	26%
Jongeren worden benadeeld omdat zij als laatste gevaccineerd worden	17%
Er komt juist minder vrijheid door het coronapaspoort	17%
Zorgen om de privacy	8%
Overige genoemde redenen (bijv. voor twijfel over invoering coronapaspoort)	115 reacties
Het is alleen een goed idee als het paspoort pas wordt ingevoerd nadat de hele bevolking een eerlijke kans op vaccinatie heeft gehad	23%
Het is alleen een korte termijn oplossing	11%
Overig	66%

Positieve reacties (uit de open vraag in de vragenlijst en uit de jongerenpanels) over de invoering van het coronapaspoort zijn bijvoorbeeld:

"Dit zou een mogelijkheid kunnen zijn waardoor iedereen sneller meer vrijheid krijgt."

"[Horeca- en evenementorganisaties] moeten gewoon weer open kunnen. Zo'n paspoort zou daar goed voor kunnen helpen."

Negatieve reacties over de invoering van het coronapaspoort betreffen met name de oneerlijkheid die dit met zich meebrengt en het verplichte karakter:

"Zorgt voor scheiding in de maatschappij, dit is naar mijn mening discriminatie"

"Het is niet eerlijk voor degenen die zich niet willen laten vaccineren: die zouden zich dan de hele tijd moeten laten testen. Er is veel onrust in het nieuws over de vaccins, en daarmee is het vertrouwen in de vaccins ontzettend gedaald."

"Een coronapaspoort is niet eerlijk. De plekken waarvoor een coronapaspoort straks nodig zijn, zijn dingen waar vooral jongeren op af komen. Toch worden jongeren pas als laatste gevaccineerd."

"Jongeren worden waarschijnlijk als laatste gevaccineerd. De lockdown hebben we om de ouderen te beschermen. Het zou cru zijn als de ouderen meer vrijheid krijgen dan wij terwijl we dit allemaal voor hen alleen doen."

In de vragenlijst werden ook vragen gesteld over het bewust opzoeken van meer vrijheden met een coronapaspoort op manieren die niet bedoeld zijn. Hierbij zijn vragen gesteld over drie verschillende mogelijke manieren: een negatieve test vervalsen; een vaccinatiebewijs vervalsen; en bewust besmet raken. Een ruime meerderheid (>80%) zegt helemaal niet bewust meer vrijheden op te gaan zoeken en nog eens ruim 5% zegt niet te denken dit te gaan doen. Kleine percentages jongeren staan hier neutraal tegenover, denken dat ze dit wel zouden doen of zeggen zeker te zijn dat ze dit wel zouden doen (zie Tabel 2). Meer jongeren schatten in dat leeftijdsgenoten bewust meer vrijheden zouden kunnen opzoeken als er een coronapaspoort is; 32% denkt of is er zeker van dat leeftijdsgenoten een negatieve test zouden vervalsen, 27% denkt of is er zeker van dat leeftijdsgenoten een vaccinatiebewijs zouden vervalsen, en 15% denkt of is er zeker van dat leeftijdsgenoten bewust een besmetting zouden opzoeken. Het verschil in inschatting van eigen gedrag en gedrag van anderen is lastig te interpreteren. Het is een

terugkerend fenomeen in de gedragswetenschappen dat mensen hun eigen gedrag gemiddeld als beter/wenselijker inschatten dan dat van anderen¹². Aan de andere kant is het ook mogelijk dat de deelnemers aan dit onderzoek inderdaad minder risicogedrag vertonen dan hun leeftijdsgenoten. Het verschil in inschatting kan er op duiden dat het percentage mensen dat een bewuste besmetting zou overwegen eerder boven de (voor eigen gedrag gerapporteerde) 5% zal liggen dan er onder.

Tabel 2 Mate waarin jongeren zeggen zélf al dan niet van plan te zijn bewust meer vrijheden op te zoeken middels het coronapaspoort, en mate waarin ze inschatten dat leeftijdsgenoten dit zouden doen.

	Zou je dit zelf proberen?	Zouden leeftijdsgenoten dit proberen?
Een negatieve test vervalsen		
Helemaal niet	84%	17%
Ik denk het niet	6%	30%
Neutraal	5%	21%
Ik denk het wel	3%	19%
Zeker wel	2%	13%
Een vaccinatiebewijs vervalsen		
Helemaal niet	89%	21%
Ik denk het niet	5,5%	30%
Neutraal	2%	22%
Ik denk het wel	1,5%	15%
Zeker wel	2%	12%
Bewust besmet raken		
Helemaal niet	83%	46%
Ik denk het niet	7%	24%
Neutraal	5%	15%
Ik denk het wel	3%	9%
Zeker wel	2%	6%

Ook hier is met open vragen meer informatie verzameld over de onderliggende redenen om te overwegen een test- of vaccinatiebewijs te vervalsen of bewust besmet te raken. Er werd 48 keer een reden genoemd waarom jongeren overwogen zélf een test- of vaccinatiebewijs te vervalsen of bewust besmet te raken. De meest genoemde redenen waren (1) omdat ze snakken naar meer bewegingsvrijheid (27%), (2) omdat ze langere tijd geleden al besmet zijn geweest (en denken dat ze geen risico meer vormen, maar niet in aanmerking zouden komen voor een groen vinkje op basis van de besmetting omdat deze te lang geleden of niet bewezen is; 20%), (3) omdat ze de vaccinatievolverde oneerlijk vinden of het oneerlijk vinden dat ouderen die al wel gevaccineerd zijn wél meer vrijheden krijgen (16%), (4) omdat ze er dan vanaf zijn en zelf weinig risico lopen om ernstig ziek te worden (14%), en (5) omdat ze niet gevaccineerd willen worden maar wel meer vrijheden willen (10%). Er werd daarnaast 275 keer een reden genoemd waarom leeftijdsgenoten zouden overwegen een test- of vaccinatiebewijs te vervalsen of bewust besmet te raken, die overlappen met bovengenoemde redenen. De redenen die het vaakst genoemd werden, waren (1) omdat ze snakken naar meer bewegingsvrijheid (53%), (2) omdat ze er dan vanaf zijn en zelf weinig risico lopen om ernstig ziek te worden (18%), (3) omdat het vervalsen van documenten vrij makkelijk is (18%), en (4) omdat ze de vaccinatievolverde oneerlijk vinden of het oneerlijk vinden dat ouderen die al wel gevaccineerd zijn wél meer vrijheden krijgen (10%).

¹² Brown, J. D. (2012). Understanding the better than average effect: Motives (still) matter. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 38, 209-219. <https://doi.org/10.1177/0146167211432763>

Wat betreft het bewust opzoeken van een besmetting wordt (in de open vragen in de vragenlijst en in de jongerenpanels) bijvoorbeeld gezegd:

"Ik ben al die maatregelen spuugzat. Ik ben depressief geworden, kan niks maken van mijn studententijd (...). Als ik de kans kan pakken dit wel te doen, zal ik het zeker doen."

"Als je het invoert voordat iedereen een vaccinatie is aangeboden, gaat er geheid gefraudeerd worden. De groep met de meeste energie, laagste sterfterisico en laatste in de vaccinatierij; het resultaat laat zich raden."

"Mensen willen een week ziek worden voor vrijheid, zo ver zijn we nu al."

Tenslotte is er gevraagd hoe het vervalsen van een test- of vaccinatiebewijs en/of het bewust opzoeken van een besmetting door leeftijdsgenoten voorkomen zou kunnen worden. Er werden 548 mogelijke oplossingen genoemd; de meest genoemde oplossingen staan vernoemd in Tabel 3. De genoemde oplossingen overlappen grotendeels met adviezen van experts en van de Corona Gedragsunit (zie hieronder), met uitzondering van de invoering van strenge controles en straffen. Zes procent van de respondenten gaf aan dat het niet nodig was om het creëren van vrijheden tegen te gaan.

Tabel 3: Oplossingen om het bewust creëren van vrijheden door leeftijdsgenoten (door een test- of vaccinatiebewijs te vervalsen of bewust besmet te raken) tegen te gaan.

Genoemde oplossing	Frequentie
Toegangstesten gemakkelijker / en of gratis beschikbaar maken	14%
Strenge controles en straffen	13%
Geen coronapaspoort invoeren of coronapaspoort aanpassen	13%
Vaccinatiesnelheid verhogen	8%
Aanpassen van vaccinatievolgorde en/of paspoort pas invoeren nadat iedereen eerlijke kans heeft gehad op vaccinatie	7%
Invoering paspoort combineren met versoepelingen voor jongeren	7%
Vervalsing moeilijker maken	6%
Jongeren campagne gericht op verantwoordelijkheid en saamhorigheid om bewust creëren van vrijheden tegen te gaan	6%
Niet nodig om vrijheden creëren tegen te gaan	6%
Vergroten moreel besef en sociale controle	4%
Meer transparantie en openheid over invoering paspoort en andere maatregelen / betrekken jongeren bij beleid ¹³	4%
Specifieke vaccinatiecampaagne voor jongeren	2%

Expertconsultatie

Het bewust opzoeken van een coronabesmetting heeft (in elk geval op korte termijn) ook nadelen. Het is belangrijk om dit duidelijk te blijven communiceren. Daarnaast vinden mensen het, consistent over tijd, het ergste om iemand anders te besmetten. Dit is ook een reden om zelf niet besmet te raken, want dan ben je een risico voor anderen. Het risico van een besmetting, óók voor mensen zonder onderliggende medische condities, en het feit dat bijna alle mensen willen voorkomen dat ze anderen besmetten, kan in communicatie benadrukt blijven worden. Daarbij moet wel worden opgemerkt dat het – naarmate kwetsbare groepen meer gevaccineerd zijn – mogelijk is dat mensen het besmetten van een ander als minder erg gaan ervaren.

Bij HIV-besmettingen is een mogelijke reden voor bewuste besmettingen het wegnemen van onzekerheid (onzekerheidsreductie; 'dan weet ik maar liever zeker dat het ik het heb, dan weet ik waar ik aan toe ben'). De vraag is of dit ook een reden zou kunnen zijn bij bewuste besmetting met corona. In de coronapandemie bestaat veel onzekerheid over het

¹³ Relevant hierbij is dat in de vragenlijst ook werd gevraagd of jongeren het gevoel hebben dat hun mening wordt meegenomen in beleidskeuzes. Slechts 5% van de jongeren gaf aan dit gevoel te hebben. Het is dus van groot belang dat jongeren gehoord worden, en dat ook gecommuniceerd wordt hoe de belangen van jongeren zijn meegewogen in de besluitvorming.

beleid (versoepelingen, vaccinaties) – wanneer ben je aan de beurt en wat kan er qua gedrag nou wel of niet. De groepen met een laag risico op een ernstig verloop van een infectie (jongvolwassenen zonder medische indicatie hebben het meeste last van die onzekerheid (maatregelen beperken hen bovengemiddeld veel en ze leven de maatregelen grotendeels niet voor zichzelf maar voor anderen na). Daar moet ook perspectief voor, en erkenning van, zijn. Het kan deze groep helpen als ze zekerheid hebben dat ze op korte termijn gevaccineerd worden en dus op die manier én beschermd zijn én meer vrijheden kunnen krijgen. Een tijdspad dat te overzien is en waarin doel en doelgedrag duidelijk zijn, helpen om onzekerheid te reduceren; daarmee wordt de mogelijkheid dat mensen naar een bewuste besmetting grijpen als manier om vrijheden te vergroten minder relevant.

De geraadpleegde experts denken dat laagrisicogroepen (mensen zonder verhoogde kans op een ernstig beloop van corona) zich niet en masse bewust gaan laten besmetten. Dit wordt ondersteund door het beperkte bewijs dat in de literatuur beschikbaar is. Belangrijk hierbij is dat de mogelijkheden van een coronapaspoort voor iedereen laagdrempelig binnen bereik liggen, dus ook voor de mensen die nog niet de kans hebben gekregen zich te laten vaccineren. Dat betekent: gratis testen die laagdrempelig, dichtbij beschikbaar zijn, in elk geval voor iedereen die zich nog niet heeft kunnen laten vaccineren. Dit vermijdt sociale ongelijkheid en het idee van 'besmetting is gratis, testen kost tijd en geld'.

Samenvatting

In de literatuur ontbreekt goed onderzoek naar het gedrag van mensen in relatie tot de invoering van een coronapaspoort. Er zijn wel indicaties te vinden dat het beperken van toegang tot bepaalde locaties en activiteiten tot mensen met een coronapaspoort bij sommigen zou kunnen leiden tot de keuze voor bewuste blootstelling aan infectie. Uit recent onderzoek onder jongvolwassenen (16-39 jaar) blijkt dat een ruime meerderheid niet bewust een vaccinatie- of testbewijs zou vervalsen of zich bewust zou laten besmetten om op die manier mogelijk eerder meer vrijheden te krijgen. Een derde denkt wél dat leeftijdsgenoten dit zouden overwegen, voornamelijk omdat jongeren snakken naar meer bewegingsvrijheid, en omdat ze er dan vanaf zijn en zelf weinig risico lopen om ernstig ziek te worden. Een kleine meerderheid van deze groep vindt de invoering van het coronapaspoort een goed idee, voornamelijk omdat dit kan zorgen voor meer vrijheden en stimulering van de economie. Aan de andere kant zijn er twijfels, omdat de invoering van een coronapaspoort zou kunnen leiden tot een tweedeling in de maatschappij en oneerlijk kan zijn (bijv. ten opzichte van mensen die zich niet willen laten vaccineren en ten opzichte van mensen die pas laat aan de beurt zijn om gevaccineerd te worden).

Inzichten voor beleid en communicatie

- Blijf in communicatie goede informatie aanbieden over het risico van een besmetting, óók voor mensen zonder verhoogde kans op een ernstig verloop. Benadruk bijvoorbeeld de gevolgen van long covid voor een substantiële groep jonge, voorheen gezonde mensen.
- Informeer mensen daarnaast goed over de risico's van virusoverdracht voor anderen; meer dan 90% van alle mensen zou het heel erg vinden om iemand anders te besmetten¹⁴.
- Zorg dat een 'groen vinkje' op het coronapaspoort voor iedereen zeer laagdrempelig binnen bereik ligt, dus ook voor de mensen die nog niet de kans hebben gekregen zich te laten vaccineren. Het laten doen van een coronatest om een 'groen vinkje' te halen kan voor mensen minder aantrekkelijk zijn (want moet vaak herhaald worden en er kunnen kosten aan verbonden zijn) dan een langere tijd geldige vaccinatie of doorgemaakte infectie. Houd hier rekening mee: overweeg om het coronapaspoort pas in te voeren als iedereen een mogelijkheid heeft gehad om zich te laten vaccineren. Zorg in elk geval dat testen zo snel en gemakkelijk mogelijk kan (bijv. op veel verschillende locaties, geen wachttijden, liefst ook zonder afspraak, en gratis – in elk geval voor wie nog geen kans heeft gehad zich te laten vaccineren).

¹⁴ Zie <https://www.rivm.nl/gedragsonderzoek/maatregelen-welbevinden/verklaringen-gedrag>

- Duidelijke communicatie over het coronapaspoort en de vaccinatiestrategie, waarin bijvoorbeeld aandacht is voor het tijdsplan en het 'waarom' van het beleid, vergroten begrip van het bredere plan en verminderen onzekerheid. Daarmee kan de kans verkleind worden dat mensen bewust een besmetting opzoeken als manier om vrijheden te vergroten.
- Betrek laagrisicogroepen in de besluitvorming over voor hen relevant coronabeleid, en communiceer ook over hoe dit gedaan is.

Opstellers

Marijn Stok, Floor Kroese, Nina van der Vliet, Robin Wuyts, Marijn de Bruin

Meelezers

Pita Spruijt, Renske van der Cruijssen, Moniek Buijzen, Pepijn van Empelen, Bas van den Putte, Daphne van Wees, Paul van Beek, Mariska Hafkamp, Marcel Scholten, Margriet Melis, Mariken Leurs